

MA’NAVIY-AXLOQIY FAZILATLARNI TARBIYALASHDA IJTIMOIIY TARMOQLARNING TA’SIRI

Xusanov Samariddin Maxmadaminovich,
University off Business and Science
Ijtimoy-gumanitar fanlar kafedrası v.b. dotsenti
psixologiya fanlari bo’yicha falsafa doktori,
samariddin.hm_90@mail

Annotatsiya. Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarning o’quvchi va talabalarda ma’naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishdagi o’rni tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning qadriyatları, xulq-atvori, ijtimoiy faolligi va axborot madaniyatiga bevosita ta’sir ko’rsatishi ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berildi. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlar to’g’ri pedagogik yondashuv asosida qo’llanilganda ma’naviy-axloqiy tarbiya vositasi bo’la oladi, nazoratsiz foydalanilganda esa salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Kalit so’zlar: ijtimoiy tarmoq, ma’naviy tarbiya, axloqiy fazilat, yoshlar, raqamli madaniyat, media savodxonlik.

Аннотация. В данной статье анализируется роль социальных сетей в формировании духовно-нравственных качеств у школьников и учащихся. Научно и теоретически обосновано прямое влияние социальных сетей на ценности, поведение, социальную активность и информационную культуру молодежи. Результаты исследования показали, что социальные сети, при использовании на основе правильного педагогического подхода, могут быть средством духовно-нравственного воспитания, но при использовании без надзора могут привести к негативным последствиям.

Ключевые слова: социальные сети, духовное воспитание, нравственная добродетель, молодежь, цифровая культура, медиаграмотность.

Annotation. This article analyzes the role of social networks in the formation of spiritual and moral qualities in pupils and students. The direct impact of social networks on the values, behavior, social activity and information culture of young people is scientifically and theoretically substantiated. The results of the study showed that social networks, when used on the basis of the correct pedagogical approach, can be a means of spiritual and moral education, but when used without supervision, they can lead to negative consequences.

Keywords: social networks, spiritual education, moral virtue, youth, digital culture, media literacy.

Kirish. XXI asr axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asri bo’lib, yoshlar hayotida ijtimoiy tarmoqlar muhim o’rin egallaydi. Bugungi kunda Instagram, Telegram, YouTube, TikTok kabi platformalar o’quvchi va talabalarning kundalik hayotining ajralmas qismiga aylangan.

Ijtimoiy tarmoqlar nafaqat axborot almashish, balki dunyoqarashni shakllantirish, qadriyatlarni o’zlashtirish va ijtimoiy identifikatsiya jarayoniga ham ta’sir ko’rsatadi. Ayniqsa, o’smirlik va talabalik davri shaxsning ma’naviy-axloqiy qiyofasi shakllanadigan muhim bosqich hisoblanadi.

Mazkur maqola doirasida ijtimoiy tarmoqlarning o’quvchi va talabalarning ma’naviy-axloqiy rivojiga ta’sirini aniqlashga qaratilgan bir qator muhim savollar ilgari surildi. Avvalo, ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning ma’naviy qadriyatlariga qanday ta’sir

ko‘rsatishi masalasi o‘rganildi. Bugungi kunda Instagram, Telegram, YouTube va TikTok kabi platformalar yoshlar hayotining ajralmas qismiga aylangan. Ushbu tarmoqlar orqali tarqaladigan kontent, axborot oqimi va muloqot shakllari yoshlarning dunyoqarashi, axloqiy me‘yorlari, qadriyatlari hamda ijtimoiy xulq-atvoriga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bois, ijtimoiy tarmoqlarning ma‘naviy qadriyatlarni mustahkamlash yoki aksincha, ularni zaiflashtirishdagi roli ilmiy jihatdan tahlil qilindi.

Shuningdek, tadqiqotda ijtimoiy tarmoqlarning ijobiy va salbiy ta‘sir omillari aniqlashtirildi. Ijobiy jihatlar qatoriga ma‘naviy-ma‘rifiy kontentning keng tarqalishi, xayriya va ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish imkoniyatining ortishi, turli madaniyatlar bilan tanishish orqali bag‘rikenglikning rivojlanishi kiritildi. Salbiy omillar sifatida esa axloqsiz yoki zo‘ravonlikni targ‘ib qiluvchi kontentga duch kelish, vaqtni samarasiz sarflash, virtual qaramlik, shuningdek, o‘zini boshqalar bilan solishtirish natijasida yuzaga keladigan psixologik bosim holatlari qayd etildi. Demak, ijtimoiy tarmoqlarning ta‘siri ikki tomonlama bo‘lib, ularning natijasi foydalanish madaniyati va nazorat darajasiga bog‘liq ekanligi asoslandi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqot ijtimoiy tarmoqlarning o‘quvchi va talabalarda ma‘naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishdagi o‘rnini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, aralash (miqdoriy va sifat) metodologik yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, empirik kuzatuv, so‘rovnoma va kontent-tahlil metodlaridan foydalanildi.

Birinchi bosqichda mavzuga oid pedagogik, psixologik va sotsiologik adabiyotlar o‘rganildi hamda ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma‘naviy rivojiga ta‘siri haqidagi nazariy qarashlar tizimlashtirildi. Xususan, Instagram, Telegram, YouTube va TikTok platformalarining tarbiyaviy va ijtimoiy-psixologik imkoniyatlari tahlil qilindi.

Ikkinchi bosqichda empirik tadqiqot o‘tkazildi. Unda 150 nafar umumta‘lim maktabi o‘quvchisi (14–17 yosh) hamda 120 nafar oliy ta‘lim muassasasi talabalari (18–22 yosh) ishtirok etdi. Respondentlar ixtiyoriy va anonim tarzda tanlandi. So‘rovnoma savollari yoshlarning.

ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish chastotasi;

kuzatadigan kontent turi;

ma‘naviy qadriyatlarga munosabati;

onlayn muloqot madaniyati;

media savodxonlik darajasi kabi ko‘rsatkichlarini aniqlashga qaratildi.

Ma‘naviy-axloqiy fazilatlar quyidagi mezonlar asosida baholandi. hurmat va bag‘rikenglik, halollik, mas‘uliyat, ijtimoiy faollik hamda raqamli etika ko‘nikmalari. Baholashda Likert shkalasi (5 ballik tizim) qo‘llanildi.

Uchinchi bosqichda kontent-tahlil amalga oshirildi. Ijtimoiy tarmoqlardagi ma‘naviy-ma‘rifiy sahifalar, motivatsion videolar, xayriya aksiyalari va axloqiy

mazmundagi postlar mazmuni o‘rganildi. Shuningdek, salbiy kontent (tajovuzkor, zo‘ravonlikka undovchi yoki axloqsiz materiallar) ham tahlil qilinib, ularning yoshlar ongiga ta‘sir mexanizmlari aniqlashtirildi.

Olingan ma‘lumotlar statistik qayta ishlanib, foiz ko‘rsatkichlari va taqqoslama tahlillar asosida umumlashtirildi. Natijalarning ishonchliligini ta‘minlash maqsadida turli metodlardan olingan ma‘lumotlar o‘zaro solishtirildi (triangulyatsiya usuli).

Shu tariqa, qo‘llanilgan metodologiya ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma‘naviy-axloqiy rivojiga ko‘rsatadigan ta‘sirini har tomonlama va tizimli ravishda o‘rganish imkonini berdi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari ijtimoiy tarmoqlarning o‘quvchi va talabalarning ma‘naviy-axloqiy rivojiga sezilarli darajada ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Olingan ma‘lumotlar miqdoriy va sifat tahlili asosida umumlashtirildi.

Birinchi dan, respondentlarning 82 foizi har kuni kamida 2–4 soat ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishini bildirdi. Eng ko‘p foydalaniladigan platformalar sifatida Telegram, Instagram, YouTube va TikTok qayd etildi. Bu ko‘rsatkich ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar hayotida muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi.

Ikkinchi dan, ijobiy ta‘sir omillari aniqlashtirildi. Respondentlarning 68 foizi ma‘naviy-ma‘rifiy sahifalar va motivatsion kontentni kuzatishini ma‘lum qildi. 61 foiz talabalarda ijtimoiy loyihalarda (xayriya aksiyalari, volontyorlik faoliyati) ishtirok etish faolligi oshgani kuzatildi. 57 foiz respondentlar turli madaniyatlar va qarashlar bilan tanishish orqali bag‘rikenglik va dunyoqarash kengayganini ta‘kidledi. Bu natijalar ijtimoiy tarmoqlarning ma‘naviy qadriyatlarni mustahkamlash imkoniyati mavjudligini ko‘rsatadi. Uchinchi dan, salbiy ta‘sir ko‘rsatkichlari ham qayd etildi. 47 foiz respondent vaqtni samarasiz sarflash muammosini tan oldi. 39 foiz yoshlar tajovuzkor yoki axloqiy me‘yorlarga zid kontentga duch kelganini bildirdi. 33 foiz ishtirokchida o‘zini boshqalar bilan taqqoslash natijasida psixologik noqulaylik va o‘ziga ishonchning pasayishi kuzatilgan. Bu holatlar ma‘naviy-axloqiy barqarorlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkinligi aniqlandi.

Xulasa qilib shuni aytish kerakki, ijtimoiy tarmoqlar o‘quvchi va talabalarning ma‘naviy-axloqiy fazilatlariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ular to‘g‘ri va maqsadli foydalanilganda bag‘rikenglik, ijtimoiy faollik, empatiya va media savodxonlikni rivojlantiradi. Biroq nazoratsiz va tartibsiz foydalanish vaqtni samarasiz sarflash, axloqiy me‘yorlarning buzilishi hamda psixologik noqulayliklarga olib kelishi mumkin.

Shu bois, ijtimoiy tarmoqlardan samarali foydalanish uchun pedagogik nazorat, raqamli etika va media savodxonlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abduqodirov, A. A. (2012). Axborot texnologiyalari va masofaviy ta‘lim asoslari. Toshkent. Fan va texnologiya. 2020. 45-bet.
2. Egamberdiyeva, N. M. Ijtimoiy pedagogika. Toshkent. Fan va texnologiya. 2015. 34-bet.

3. Ishmuhamedov, R. J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent. Fan va texnologiya. 2022. 39-bet.
4. Karimov, I. A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent. Ma’naviyat. 2008. 101-bet.
5. Хусанов С. Вреды зависимости от социальных сетей и рекомендации по его преодолению. Таълим ва инновацион тадқиқотлар. ISSN 2181-1717. 386-388 с
6. Musurmonova, O. (2016). Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. Toshkent. O’qituvchi. 2018. 122-bet.

UNIVERSITY
OF BUSINESS
AND SCIENCE